

KONEC DOBY PLASTOVÉ?

Plastový odpad trápí světové oceány, ale potýkají se s ním i česká města a obce. Bude nám pro jeho omezení stačit, když přestaneme používat plastová brčka, nebo musíme hledat řešení jinde? Tento informační materiál odkrývá odpověď na pozadí Plastové strategie EU – prvního mezinárodního dokumentu, který přistupuje k plastům z pohledu cirkulárních řešení.

Vydává Kancelář Evropského parlamentu v České republice
ve spolupráci se Svazem moderní energetiky

Evropský parlament
Kancelář v České republice

Svaz moderní
energetiky

Masová produkce, masový odpad

Lehké, odolné, omyvatelé, variabilní nebo jednoduše vyrobitelné, to jsou některé z předností plastů, díky nimž pronikly do našeho běžného života a pomohly nám ho usnadnit. Přispívají také z ekologického hlediska, neboť dokázaly nahradit některé vzácné přírodní materiály jako například slonovinu. Vzhledem ke své nízké váze zase přispívají k úspoře palivových nákladů. Jenže vše má své „ale“. V případě plastů jde negativní stránka na vrub masové produkci jednorázových plastových produktů a nedokonalé koncovce životního cyklu umělohmotných výrobků.

141

MILIONŮ TUN ČINÍ CELOSVĚTOVÁ ROČNÍ
PRODUKCE PLASTOVÝCH OBALŮ

Za posledních 40 let stoupla výroba plastů 20krát. Celosvětová roční produkce plastů přesáhla 320 milionů tun, z toho nejvíce – 141 milionů tun – připadá na obaly. Hlavní surovinou pro výrobu plastů jsou ropa a zemní plyn. V roce 2016 průmysl výroby plastů spotřeboval 6 % světové produkce ropy a předpokládána spotřeba má stoupnout až na 20 % v roce 2050.

Jíst plast není slast

Statistiky EU uvádí, že se v Evropě každý rok spotřebuje okolo 27 milionů tun plastového odpadu. Recyklováno je však pouhých 30 % z něj.

Například plastová lahev se může v přírodě rozkládat až 400 let. Umělé hmoty znečišťují půdu i vodu, a kromě toho je konzumují živočichové, zejména plankton, ryby a ptáci, kterým způsobují zdravotní problémy a někdy i smrt. Plasty tak ovlivňují celý potravní řetězec včetně složení jídelníčku člověka.

Vzhledem k zamoření oceánů plastovým odpadem je problém nejviditelnější u ryb. Výsledky studie Plymouth University ukázaly, že v Anglii byly plasty nalezeny v jedné třetině chycených ryb určených pro trh. Kontaminace ryb plasty je globálním problémem, týkajícím se všech oceánů.

Studie zveřejněná v časopisu Science odhalila, že každý rok končí v oceánech 8–12 milionů tun plastů – což je ekvivalent vysypání obsahu jednoho popelářského auta do oceánu každou minutu. Vědečtí pracovníci z celého světa shromáždili data za šest let do roku 2013 a dospěli k závěru, že v oceánech je více než 5 trilionů kusů mikroplastů (což jsou úlomky plastů o velikosti od 100 nanometrů až po 5 milimetrů). Lidé, kteří pravidelně holdují mořské stravě, mohou do těla dostat až 70 000 drobných částic plastu za rok.

Problém s mikroplasty se však netýká jen oceánů. Letošní výzkum vědců z Ústavu pro hydrodynamiku Akademie věd ČR ukázal, že také u nás zůstává v litru upravené pitné vody 300 až 900 částic těchto drobných úlomků plastů.

Zdroji tohoto znečištění bývají podle vědců především zbytky z praní prádla, peelingová mýdla nebo prostředky na čištění myček. Vedle těchto zdrojů z domácností se do vody dostávají také částičky z obušování pneumatik.

Pohozený odpad

Česko nemá oceány s nahromaděným plastovým odpadem, přesto se problém odpadků z umělých hmot nevyhýbá ani nám. Množství volně odloženého odpadu v krajině nebo městech roste. Negativně se to odráží v nákladech na financování úklidu ve městech a obcích. Volné plochy v lesích nebo na loukách však nemají úklidovou službu. Zde pohozené odpady ovlivní životní prostředí a mohou mít také dopad na cestovní ruch. Jde de facto o společenský fenomén, který souvisí se vztahem společnosti k nakládání s veřejným prostorem. Mezi nejčastější pohozené odpady patří obaly od sladkostí nebo rychlého občerstvení, cigaretové nedopalky či PET lahve. Odhaduje se, že na jednoho obyvatele Česka připadá 6 kg odpadu odloženého mimo koše nebo recyklační místa ročně.

Volně pohozený odpad na 27 lokalitách, které reprezentovaly různé typy veřejného prostoru ve městech, v okolí cest nebo volné krajiny, mapovala studie zpracovaná pro Ministerstvo životního prostředí v roce 2007. Ze získaných dat vyplývá, že průměrný vzorek volně pohozených odpadů je tvořen z více než 41 % plasty, jež také zabírají více než 75 % objemu. Největší podíl mezi pohozenými odpadky připadá na obaly. Z pohledu hmotnosti jde o více než 63 %. Největší podíl měly PET lahve, naopak nejmenší vratné nápojové obaly.

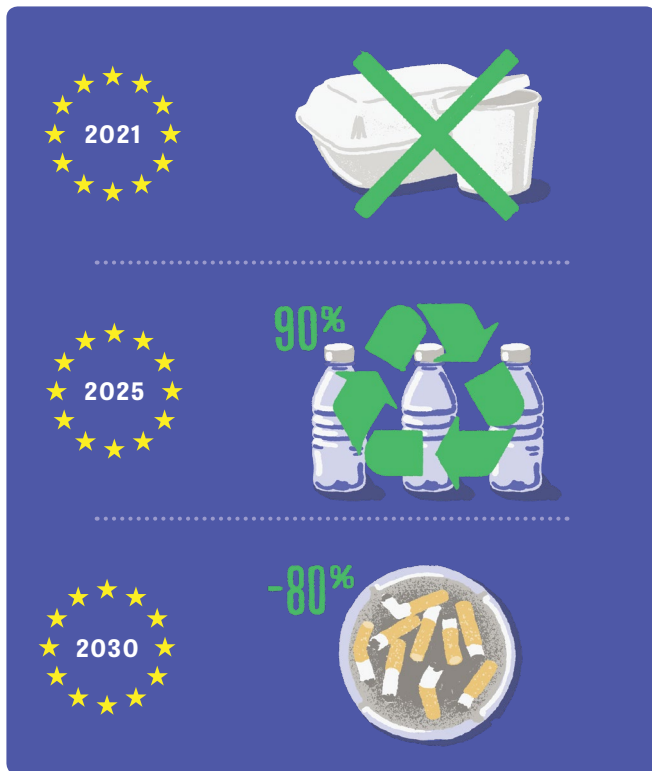
Zahraniční přístupy v boji proti volně pohozenému odpadu ukazují, že by správným receptem mohlo být zavedení záloh pro plastové obaly. V případě jednorázových plastových obalů pak mohou zabrat kroky, ke kterým míří Plastová strategie Evropské unie.

Evropská Plastová strategie

Se záměrem vypořádat se s těmito problémy přijala v lednu 2018 Evropská unie vůbec první mezinárodní strategii pro změnu využívání plastových materiálů. Cílem strategie je vytvořit základy nové, udržitelné ekonomiky plastů.

Opatření EU se soustředí na redukci jednorázových plastů i omezení používání mikroplastů ve výrobcích. Evropa bude také usilovat o zvýšení množství recyklovaných plastů a o zlepšení orientace spotřebitelů pomocí zavedení pravidel pro určování a označování kompostovatelných a biologicky rozložitelných plastů. Nechybí ani podpora pro inovace, které mají například snížit množství nebezpečných látek z recyklovaných plastů a přinést lépe recyklovatelné plastové materiály.

Očekává se, že tyto kroky podpoří rozvoj recyklačního průmyslu a do roku 2030 v něm vznikne až 200 000 nových pracovních míst.

Dost bylo plastů na jedno použití

Vedle recyklace plastů se evropská strategie zaměřuje na samotnou redukci jednorázových plastů. Inspiraci je legislativa, která s úspěchem vedla k omezení jednorázových plastových tašek. Právě v oblasti využívání jednorázových plastů nyní EU vyjednává o následujících krocích v rámci směrnice o jednorázových plastech:

MÍSTO PLASTŮ UDRŽITELNÁ ŘEŠENÍ Pokud existují dostupné a cenově přijatelné alternativy, bude prodej plastových výrobků na jedno použití zakázán. Jde například o plastové vatové tyčinky, přístroje, talíře, brčka nebo míchátko. Nově budou vyráběny pouze z udržitelných materiálů. PET lahve na jedno použití budou muset dosáhnout 90% návratnosti a na trhu budou povoleny pouze v případě, že jejich uzávěry a víčka zůstanou připevněny k nádobě.

CÍLE PRO SNÍŽENÍ SPOTŘEBY Členské státy budou muset omezit používání plastových nádob na potraviny a nápojových kelímků. Mohou využít vnitrostátní cíle pro snižování spotřeby, poskytovat v místě prodeje alternativní produkty nebo zajistit, aby se plastové výrobky na jedno použití nenabízely bezplatně.

POVINNOSTI PRO VÝROBCE Výrobci se budou muset více podílet na nákladech spojených s řešením odpadů, ale také s osvětovými opatřeními. Jedná se o nádoby na potraviny, sáčky a obaly, nápojové obaly a kelímky, tabákové výrobky s filtry, vlhčené ubrousky, balonky a lehké plastové tašky. Dostanou také pobídky k vývoji méně znečišťujících alternativ.

Konkrétní návrhy závazků EU se opírají o dosažení bodu, kdy budou všechny plastové obaly znovu použitelné nebo recyklovatelné do roku 2030.

V říjnu hlasoval o návrhu směrnice Evropský parlament. Drtivá většina evropských poslanců (571 ku 53) zvedla ruku pro omezení jednorázových plastů, které znečišťují moře, řeky i krajinu.

Poslanci Evropského parlamentu podpořili plán, podle kterého má Evropa do roku 2021 skoncovat právě s těmito jednorázovými plasty. Po roce 2025 bude muset být devět z deseti plastových lahví recyklovatelných. Vedle plastových výrobků na jedno použití navrhli europoslanci také odklon od výroby zboží z takzvaných oxo-plastů. To jsou konvenční plasty obsahující přísady, které za určitých podmínek podporují oxidaci materiálu, a tedy jeho rozpad na menší částičky. Ty mohou kontaminovat životní prostředí. Jde například o zemědělské fólie, sáčky na odpady nebo nákupní tašky. Členské státy se nově zaměří na tvorbu strategií, které povedou k podpoře opakovatelně použitelných plastových výrobků.

Evropský parlament se shodl také na opatřeních, která povedou ke snížení znečištění cigaretovými nedopalky. Odpad z tabákových výrobků, zejména cigaretových filtrů obsahujících plast, bude muset být do roku 2025 nižší o polovinu a do roku 2030 o 80%. Tlak na redukci cigaretových nedopalků dává logiku. Jediný kousek může znečistit pět set až tisíc litrů vody a doba jeho rozkladu trvá až 12 let.

Další fáze projednávání této novely probíhá v listopadu 2018.

Příklady dobré praxe v redukci plastových odpadů

S plastovým odpadem v oceánech se snaží naložit řada zajímavých projektů. Třeba organizace Ocean Cleanup vyslala na vodu první zařízení, jež chce postupně vytěžit 1,6 milionů km² velkou plastovou plochu v Tichém oceánu. Již dnes však existují projekty, které míří k podstatě věci: Snaží se omezit spotřebu plastů nebo je nahradit udržitelnými alternativami.

Skotsko bez vatových tyčinek z plastu

Skotsko v lednu 2018 zakázalo hygienické umělohmotné vatové tyčinky. Reagovalo tak na množství vyplavených plastových tyčinek, které se objevily na břehu moře. Podle statistik představují plastové tyčinky polovinu odpadu, který je vyplaven na pláž na území Skotska.

Amerika první: kosmetika bez mikroplastů

První zemí, kde se začali zabývat problémem znečištění vody mikroplasty, byly USA. Prezident Barack Obama přijal program, který obsahuje závazek „postupně odstraňovat plastové mikroperličky z výrobků osobní péče“. V roce 2017 začlenily jednotlivé státy unie toto opatření do svých politik.

V Kanadě skončili s výrobou, dovozem a prodejem toaletních potřeb obsahujících mikroplasty v červenci 2018. V roce 2019 se omezení rozšíří na mikroplasty v přírodních produktech a lécích bez předpisu.

Prvním státem EU, kde také skončili s prodejem kosmetických výrobků obsahujících mikroplasty, je Švédsko. Zákaz platí od začátku roku 2018.

Káva bez plastů chutná ještě víc

V německém Freiburgu založili iniciativu Freiburg Cup. Zákazník dostane svou kávu do cestovního kelímku z tvrdého plastu s víčkem za zálohu 1 euro. Tento kelímek může po vypití kávy vrátit v jedné ze zapojených provozoven po celém městě. Zde si kelímek odeberou, zákazníkovi vrátí zálohu, kelímek vyčistí a pustí zpátky do oběhu. Jeden kelímek lze využít až 400krát. Kelímky se vyrábí přímo v Německu z polypropylenu – tato látka velmi dobře odolává teple, je recyklovatelná a zdravotně nezávadná.

400×
LZE VYUŽÍT RECYKLOVATELNÝ
KELÍMEK FREIBURG CUP
.....

Ročně končí v odpadkových koších miliardy kelímků na kávu. Alternativu k nerecyklovatelným a jednorázovým produktům nabízí Kaffeeform z Berlína. Inovativní hrnky na kávu, vyrobené s využitím zbytkové kávové sedliny spojené polymery, připomínají mramor a voní po kávě. Materiál je recyklovatelný a výrobky z něj lze umývat také v myčce. Letos získal kávový hrnek prestižní ocenění Red Dot Award.

Vratný systém kelímků a hrnků je oblíbený i v Brně. Již třetím rokem si návštěvníci místních vánočních trhů za zálohu zakoupí plastový znovupoužitelný kelímek nebo porcelánový hrnek, který mohou vrátit v jakémkoli stánku. Brno tímto systémem vratných obalů ušetří za likvidaci obalů, což v případě adventních trhů znamená 6,5 tuny odpadu o objemu cca 500 kubických metrů.

Česká republika nezůstává pozadu ani u inovací v oblasti PET lahví: společnost Karlovarské minerální vody, a. s., v lednu ohlásila, že chce zálohovat všechny PET lahve, podobně jako to dnes funguje s lahvemi od piva – od tohoto kroku si společnost slibuje, že docílí míry návratnosti nad 90 % a přispěje k nastartování recyklace a výraznému omezení volně pohozených PET lahví v přírodě a ve městech.

Obchodní i restaurační řetězce se nebojí říci jednorázovým plastům ne

S plasty na jedno použití se zavázala skoncovat také IKEA, rozhodnutí chce naplnit do roku 2020. Řetězce Lidl a Kaufland v České republice skončí do konce roku 2019 s jednorázovými plastovými výrobky, jako jsou brčka, nádobí a jednorázové přístroje. Místo toho začínají nabízet produkty z udržitelných a recyklovatelných materiálů. Lidl do roku 2025 sníží počet plastů o jednu pětinu u vlastního značkového zboží.

Jinou strategii zvolilo Tesco, které udělalo revizi plastových obalů ve svých obchodech a plánuje do roku 2019 odstranit výrobky v těžko recyklovatelných obalech. Starbucks vyřadí plastová brčka ze svých nápojů do roku 2020 ve všech 28 000 pobočkách po celém světě.

#dostbyloplastu

V Česku se připojilo k diskuzi o redukci zbytných plastů Ministerstvo životního prostředí. V první fázi se do kampaně #dostbyloplastu přidaly firmy jako Cross Cafe a Bageterie Boulevard, jež budou podávat jídlo v keramickém nádobí. Síť UGO zase plánuje ušetřit 15 tun jednorázového plastu a ve vlacích Leo Expressu dostanete kávu do opakovaně použitelných kelímků, stejně jako na čerpacích stanicích společnosti Benzina, kde vám dají kávu i do vlastního hrnku.

Inovace s puncem udržitelnosti

Na poli vývoje nových technologií, které se zabývají lepší recyklací nebo náhradou plastů, jsou úspěšná česká vývojová pracoviště. Například unikátní biotechnologie s názvem HYDAL umí podle svých tvůrců jako jediná na světě průmyslově zpracovat a využít použitý fritovací olej a přeměnit ho na zcela novou, vysoce hodnotnou surovinu – biopolymer typu PHB*. Ten je dále využitelný jako surovina pro výrobu bioplastů nebo jako přírodní rozložitelný mikroplast.

Lépe, chytřeji, udržitelně

Výrobky z plastu přispívají svými užitečnými vlastnostmi k redukci spotřeby přírodních produktů a snižují náklady na výrobu řady produktů. Je však třeba zajistit jejich opětovné použití, recyklaci nebo nahrazení nebezpečných látek, které mohou poškozovat životní prostředí či ovlivňovat zdraví zvířat a lidí. Plýtvání s plastovými produkty nemá pouze podobu ekonomické ztráty produktu, ale odráží se také v dalších nákladech, které je třeba investovat od vyčištění oceánů, řek, volné krajiny i veřejného prostoru v městech a obcích.

Evropská unie připravuje komplexní strategii, která dává šanci k zastavení hromadění plastů v odpadech. Kombinací odpovědné produkce lépe recyklovatelných plastových výrobků, vývoje udržitelných alternativ i vyšší informovanosti spotřebitelů může Evropa ukázat světu, jak nadále využívat výhody plastů, ale přitom chránit planetu.